

Megjelent: Vasárnapi Ujság, 1866. február 11. (13. évf. 6. sz.), 65.

Fametszet, papír, 160 × 241 mm
Országos Széchényi Könyvtár

Az Akadémia székházán hat tudós (köztük egy tudós művész) egészalakos szobrát helyezték el. Közülük René Descartes, Gottfried Wilhelm Leibniz és Révai Miklós – a nem sokkal később Wilhelm Dilthey (1833–1911) által a természettudományok párjaként megalkotott fogalom – a szellemtudományok (*Geisteswissenschaften*) képviselői voltak. Mellettük két természettudós, Galileo Galilei és Isaac Newton kapott helyet, valamint egy, a humán- (vagy ha úgy tetszik, a szellem-) és a természettudományokban egyaránt jártas művész: Raffaello. Utóbbi jól jelzi, hogy a házban a művészeknek és a művészeteknek (és nem csupán az Esterházy Képtár képviseletében) is helye van (→ DECORATIO 2.1–5).

A *Vasárnapi Ujság* fametszetén így a szellem- és a természettudományok, valamint a művészetek (utóbbi, mint a jelenségek megértését a két tudományfajtaéhoz hasonlóképp céljának tekintő tevékenység) hármasa tűnik fel megbonthatatlan egységként.

De nem ez az egyetlen értelmezési keret, amelyben az épület homlokzatán feltűnő tudósok válogatása magyarázható. Legalább ennyire meghatározó szempontot jelenthetett az építetők számára, hogy mindannyian tudós társaságok (eszmei) alapítói és/vagy elnökei voltak, azaz a magyar intézmény védnökeiként léphettek fel, az európai szervezetek körébe emelve annak működését. Newton a londoni Royal Society elnöke, Leibniz a berlini Königlich-Preußische Akademie der Wissenschaften alapítója és elnöke volt. Descartes Krisztina svéd királynő (1626–1689) felkérésére kezdett egy új tudós társaság szervezésébe 1649-ben; Galilei tiszteletére pedig követői hoztak létre egy természettudományi társaságot Accademia del cimento néven Firenzében 1657-ben. (Galilei egyébként az Accademia dei Lincei tagjaként a „Linceo” megjelöléssel toldotta meg aláírását.) Révai a hazai intézmény előfutárának tekinthető: felkarolta és terjesztette Bessenyei György (1746–1811) egy tudós társaság fundálására vonatkozó nézetét (→ SOCIETAS LITTERARIA 3). Raffaellót csak első pillantásra nehéz beilleszteni ebbe a sorba; valójában művésze, kompozíciói követendő mintává – kánonná – váltak Európa újonnan fundált művészeti akadémiáin, az azokban zajló képzés keretében, egészen a 20. századig (→ DECORATIO 2.6; DECORATIO 3.3, DECORATIO 3.10–12).

B. É. – U. B.

A középrizaliton elhelyezett, női arccal és oroszlán testtel, valamint szárnyakkal rendelkező mitológiai lények a főhomlokzat tagolásában fontos szerepet játszottak; a hellenizáló díszítőelemek, a párkányzat alatt végigfutó oroszlánfejek az allegorikus alakokkal együtt az itáliai reneszánsz paloták stílusát idéző épület tömegét oldották és tették légiesebbé.

Az egyik lábukat mintegy kérdőn felemelő szfinxek legközelebbi megfelelői – mintegy másai – az 1859-ben megkezdett athéni Akadémia timpanonjának két oldalán is megtalálhatóak. Formájukat tekintve a magyar és az athéni Akadémia szfinx-szobrai antik görög megfelelőikkel mutatnak hasonlóságot, azonban az épületek díszítőelemeinek ikonográfiai egységét tekintve az anyagi, természeti és intellektuális erő szintéziseként értelmezhető egyiptomi szfinxre utalnak. Plutarkhosz (45 körül – 125 körül) leírása szerint az egyiptomi templomok előtt három „kordon” védte a teológiai bölcsességet, amelyek közül az első a bejáratnál elhelyezett szfinxszobor volt.⁶ A 18. század végén és a 19. században újraértelmezték a szfinxet mint jelképet, összevonva az egyiptomi és görög mitológiából ismert értelmezéseket.⁷ A magyar és az athéni Akadémia homlokzatára készült szobordíszek a tudomány, a bölcsesség szentélyeként értelmezett épület szükségszerű elemei.

Ugyan a 17. század óta meghatározott elvek alapján működő európai irodalmi, képzőművészeti és tudományos társaságok elnevezésüket Athén egyik olajfáligetéről kapták – arról, amelyik Akadémosz attikai hős sírja körül terült el, és ahol egykor Platón (i. e. 428/427 vagy 424/423 – i. e. 348/347) tanítványait a filozófia tudományára oktatta –, maga az athéni Tudományos Akadémia hivatalosan csak 1926-ban alakult meg. A magyar intézménnyel ellentétben, amely létrejötté után 40 évvel kapott saját épületet, Athénban előbb építettek egy olyan palotát, amelynek rendeltetése egy, a jövőben megalakuló akadémia befogadása volt.

A több évszázados török uralom alól 1829-ben felszabadult görög városokban tárt karokkal fogadták a nyugati építészeket, hogy azok új köz- és magánépületeket emeljenek. Theophil (1813–1891) és Christian Hansen (1803–1883), a dán építész- és